

Kjennskap til og bruk av legevakt og medisinsk nødhjelp - en befolkningsundersøkelse

Rapport nr. 2-2012

Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin

Tittel	Kjennskap til og bruk av legevakt- og nødnummer – en befolkningsundersøkelse
Institusjon	Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin, (Nklm) Uni Helse, Uni Research, Bergen
Ansvarlig	Steinar Hunskår
Forfattere	Tone Morken, forsker, dr philos, Nklm, Terje Olav Øen, prosjektleder, Helsedirektoratet, Steinar Hunskår, forskningsleder, dr med, Nklm
ISBN	978-82-92970-47-8 (pdf)
ISSN	1891-3474
Rapport	Nr 2 - 2012
Tilgjengelighet	web-side, pdf-versjon
Prosjekttittel	Kjennskap til og bruk av legevakt og medisinsk nødhjelp
Antall sider	27
Publiseringsmåned	Mai 2012
Oppdragsgiver	Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin
Sitering	Morken T, Øen TO, Hunskår S. Kjennskap til og bruk av legevakt og medisinsk nødhjelp – en befolkningsundersøkelse. Rapport 2-2012. Bergen: Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin, Uni Helse, Uni Research 2012.

Helsedepartementet har etablert Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin. Senteret er organisert i Uni Research AS/Uni Helse og knyttet faglig til Forskningsgruppe for allmennmedisin, Universitetet i Bergen, og til Nasjonalt kompetansesenter for helsetjenestens kommunikasjonsberedskap (KoKom). Senteret skal gjennom forskning og fagutvikling og i samarbeid med andre fagmiljøer bidra til å bygge opp og formidle faglig kunnskap innen kommunal legevaktmedisin.

Nettadresse www.legevaktmedisin.no
Epost legevaktmedisin@uni.no
Telefon +47 55586500
Telefaks +47 55586130
Besøksadresse Kalfarveien 31, Paviljongen
Postadresse Kalfarveien 31
Postnummer 5018
Poststed Bergen

Innhold

1	Bakgrunn	4
2	Metode	4
2.1	Spørsmål	4
2.2	Analyse	5
3	Resultater	6
3.1	Husker du telefonnummeret til legevakten der du bor?	6
3.2	Bli dette nummeret besvart hele døgnet?	8
3.3	Hva er nummeret til medisinsk nødhjelp (dersom du trenger akutt helsehjelp)?	10
3.4	Forkjølelse og feber i 2-3 dager. Hvor vil du ringe?	12
3.5	Kutt i hånden som kanskje må sys. Hvor vil du ringe?	14
3.6	En person har falt om og er vanskelig å få kontakt med. Hvor vil du ringe?	16
3.7	Sterke smerter i brystet som varer mer enn fem minutter. Hvor vil du ringe?	18
3.8	Vondt i ryggen i fire dager. Trenger sykmelding. Hvor vil du ringe?	20
3.9	Kvalme og sterke magesmerter hos barn. Hvor vil du ringe?	22
3.10	Kan man kontakte fastlegekontoret ved behov for legehjelp samme dag?	24
4	Oppsummering	26
5	Referanser	27

1 Bakgrunn

I forbindelse med planlegging av og før innføring av nasjonalt legevaktnummer 116117 ønsket Helsedirektoratet å undersøke om befolkningen i Norge kjenner sitt nåværende lokale legevaktnummer, nummeret til medisinsk nødhjelp samt hvor de vil ringe ved gitte tilstander. I forbindelse med innføring av det nasjonale legevaktnummeret vil det gjennomføres en kampanje både om selve nummeret og om bruken av det nye legevaktnummeret 116117 og medisinsk nødhjelpsnummer 113. Etter ett til halvannet års drift er planen å gjennomføre en ny befolkningsundersøkelse for å se i hvor stor grad befolkningen har oppfattet det nye nummeret og når de skal bruke henholdsvis 113, legevakt og fastlege.

2 Metode

På oppdrag fra Helsedirektoratet gjennomførte TelefonOmnibus, Norstat Norge AS en spørreundersøkelse per telefon blant 1000 personer i perioden 13-19 desember 2011.

Norstat Norge gjennomfører sin omnibusundersøkelse fast hver uke gjennom hele året. Undersøkelsen gjennomføres blant et landsrepresentativt utvalg av den norske befolkningen over 15 år. Utvalget blir trukket proporsjonalt i forhold til den enkelte landsdels befolkningstall og kvoteres på kjønn og fylke. Det gjøres 1000 intervjuer, 500 på fasttelefon og 500 på mobiltelefon.

Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin har fått tilgang til rådatafil for å kunne gjøre egne analyser.

2.1 Spørsmål

Det ble samlet inn demografiske data om kjønn, alder, fylke, bosted (by>50 000 innbyggere, by 5000-50 000 innbyggere, tettsted, landsbygd), høyeste fullførte utdanning, husstandens størrelse og inntekt.

Landsdel ble delt inn i gruppene Nord-Norge, Midt-Norge, Vestlandet, Østlandet, Sørlandet inklusiv Telemark, og Oslo.

Følgende spørsmål om legevakt og medisinsk nødhjelp ble stilt:

1. Husker du telefonnummeret til legevakten der du bor?
2. Blir dette nummeret besvart hele døgnet?
3. Hva er nummeret til medisinsk nødhjelp (dersom du trenger akutt helsehjelp)?
4. Forkjølelse og feber i 2-3 dager. Hvor vil du ringe?
5. Kutt i hånden som kanskje må sys. Hvor vil du ringe?
6. En person har falt om og er vanskelig å få kontakt med. Hvor vil du ringe?
7. Sterke smerter i brystet som varer i mer enn 5 minutter. Hvor vil du ringe?
8. Vondt i ryggen i fire dager. Trenger sykmelding. Hvor vil du ringe?
9. Kvalme og sterke magesmerter hos barn. Hvor vil du ringe?
10. Kan man kontakte fastlegekontoret ved behov for legehjelp samme dag?

2.2 Analyse

Det er gjort deskriptive analyser med frekvenser og krysstabeller. Pearson kji kvadrat er brukt for å teste forskjeller i svar på spørsmål om legevakt og medisinsk nødhjelp mellom ulike grupper (kjønn, alder, landsdel, utdanning, bosted, husstandsstørrelse).

3 Resultater

De 1000 respondentene bestod av 483 kvinner (48%) og 517 menn (52%). Alderen varierte fra 15 til 90 år (gjennomsnitt 48 år, standardavvik 18).

3.1 Husker du telefonnummeret til legevakten der du bor?

Totalt 21% av de spurte svarte at de husker telefonnummeret til legevakten der de bor (tab. 1). Svarene er basert på at respondenten svarte bekreftende på at de husket telefonnummeret, men det ble ikke sjekket om de faktisk husket riktig nummer. Det var ikke forskjell i svar mellom menn og kvinner.

Aldersgruppen under 30 år skilte seg betydelig fra de andre aldersgruppene ved at kun 9% svarte at de husket telefonnummeret til legevakten ($p < 0.001$).

Det var ikke forskjeller i svar mellom grupper med ulikt utdanningsnivå.

Det var signifikante forskjeller mellom landsdelene ($p = 0.039$). Flest kjente nummeret i Midt-Norge (28%) og færrest i Oslo (15%). Det var også betydelige forskjeller mellom by og land ($p < 0.001$). Det var flest som kjente telefonnummeret til legevakten på de minst tettbebygde stedene (35%) og færrest i byer med mer enn 50 000 innbyggere (11%).

Det var flere som husket nummeret i de største husstandsstørrelsene ($p = 0.016$).

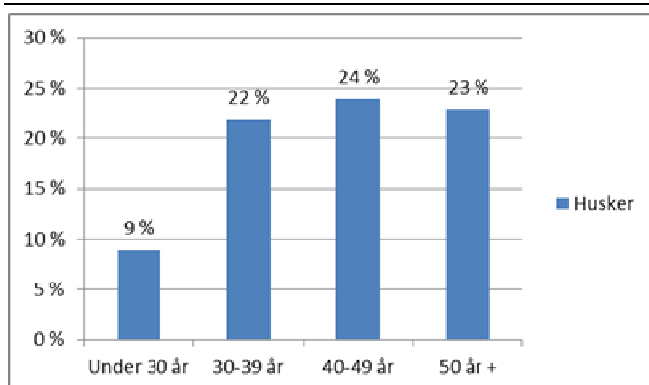
Kommentar:

Bare en av fem sier at de husker nummeret til legevakten der de bor. Det betyr at de fleste er avhengige av å søke etter riktig telefonnummer til legevakten. Det er grunn til å tro at enda færre kjenner nummeret til den nærmeste legevakten dersom de befinner seg i annen kommune enn der de bor. Dette vil for eksempel være aktuelt i forbindelse med ferie, reiser og transport.

De yngste hadde minst kjennskap til telefonnummeret til legevakten (fig 1). Dette kan ha sammenheng med at de yngste (15-29 år) har mindre erfaring med selv å ta kontakt med legevakten, enten fordi det er foreldre som har tatt kontakt for dem, eller at de selv ennå ikke har hatt behov for å benytte seg av legevakten.

Det var flere innbyggere i de mest grisgrendte strøkene som husket telefonnummeret. Dette kan ha sammenheng med et mer oversiktlig og avgrenset helsetilbud i distriktene, men også at folk flytter mindre enn i byene og dermed har et mer etablert og langvarig forhold til den lokale legevakten.

At flere husker nummeret i de største husstandene, kan forklares med at sjansen er større for at personer i familier med mange personer har hatt erfaring med å ringe legevakten.

Figur 1. Andel innen ulike aldersgrupper som husker telefonnummeret til legevakten der de bor (n=1000)

Tabell 1. Husker du telefonnummeret til legevakten der du bor? (uhjulp) (n=1000)

Variabel		Husker %	Husker ikke %	Totalt n	%
Kjønn					
	Mann	18	82	517	100
	Kvinne	23	77	483	100
Alder					
	< 30 år	9	91	182	100
	30-39 år	22	78	175	100
	40-49 år	24	76	213	100
	≥50 år	23	77	430	100
Landsdel					
	Nord-Norge	20	80	96	100
	Midt-Norge	28	72	140	100
	Vestlandet	25	75	204	100
	Østlandet	17	83	344	100
	Sørlandet inkl Telemark	22	78	94	100
	Oslo	15	85	122	100
Bosted					
	Oslo	15	85	122	100
	By > 50.000 innbyggere	11	89	232	100
	By 5.000 - 50.000 innbyggere	18	82	248	100
	Tettsted	26	74	187	100
	Landsbygd	35	65	199	100
Utdannelse					
	Grunnskole	18	82	131	100
	Videregående skole	23	77	338	100
	Høyskole 1-3 år	18	82	258	100
	Høyskole 4 år+	17	83	263	100
Husstandsstørrelse					
	1 person	14	86	200	100
	2 personer	21	79	346	100
	3 personer	17	83	160	100
	4 personer	21	79	184	100
	5 eller flere personer	27	73	109	100
Totalt		21	79	1000	100

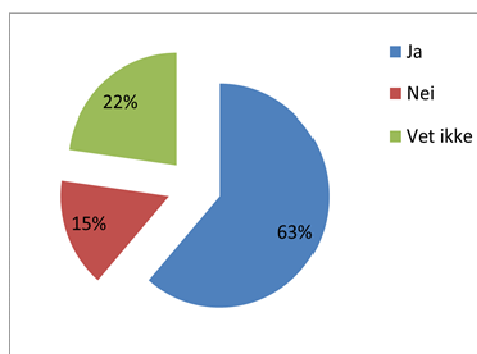
3.2 Blir dette nummeret besvart hele døgnet?

Totalt 63% svarte at nummeret til legevakten blir besvart hele døgnet (tab 2). Svarene er basert på hva respondenten svarte, uten at dette ble sjekket mot hva som faktisk er riktig. Mens 15% svarte nei, svarte 22% svarte at de ikke visste om nummeret til legevakten blir besvart hele døgnet. Det var ikke forskjell mellom menn og kvinner.

Det var betydelige forskjeller mellom aldersgruppene ($p < 0.001$). Blant de under 30 år var det bare 47% som svarte at nummeret blir besvart hele døgnet, og 35% svarte at de ikke visste.

Det var signifikante forskjeller mellom landsdelene ($p = 0.002$). Mens det var flest på Sørlandet inklusiv Telemark (72%) som svarte ja på at legevaktnummeret blir besvart hele døgnet, var det færrest på Østlandet (55%). Det ble ikke funnet forskjell mellom by og land (bosted).

Det var ikke forskjeller mellom ulike utdanningsnivå eller husstandsstørrelse.

Figur 2. Andel med ulike svar på om nummeret til legevakten blir besvart hele døgnet (n=1000).

Kommentar:

Seks av ti svarte ja på spørsmål om nummeret til legevakten blir besvart hele døgnet. Nummeret til legevakten skal besvares hele døgnet ifølge forskrift om krav til akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus (1). «Riktig» svar på spørsmål om nummeret blir besvart hele døgnet skulle dermed være «ja» dersom forskriften blir fulgt. Dette er imidlertid ikke praksis i alle kommuner. Det er kjent at det finnes løsninger der befolkningen må bruke ulike numre til ulike tider av døgnet, og der det offisielle legevaktnummeret blir besvart ved hjelp av en automatisk telefonsvarer. Svaret fra befolkningsundersøkelsen støtter en oppfatning om at det både er usikkerhet blant befolkningen i hvordan legevaktnummeret besvares i løpet av døgnet og at det praktiseres ulike rutiner i organisering av legevaktsentraltjenesten.

Kommunene har ulike måter å informere om telefonnummer til legevaktjeneste, bl.a. er hjemmesidene bygget opp ulikt og det er vanskelig å finne frem til rett nummer. Oppslag i elektroniske telefonkataloger gir også mangelfull informasjon. I flere kommuner er det ikke iverksatt fast telefonnummer for legevakt hele døgnet, noe som gjør det vanskelig for publikum å orientere seg.

Tabell 2. Blir dette telefonnummeret besvart hele døgnet? (n=1000)

Variabel		Ja	Nei	Vet ikke	Totalt	
		%	%		n	%
Kjønn						
	Mann	62	14	24	517	100
	Kvinne	64	17	20	483	100
Alder						
	< 30 år	47	19	35	182	100
	30-39 år	61	17	22	175	100
	40-49 år	69	13	18	213	100
	≥50 år	67	14	19	430	100
Landsdel						
	Nord-Norge	59	14	26	96	100
	Midt-Norge	68	12	20	140	100
	Vestlandet	70	15	16	204	100
	Østlandet	55	20	25	344	100
	Sørlandet inkl Telemark	72	15	13	94	100
	Oslo	62	9	30	122	100
Bosted						
	Oslo	62	9	30	122	100
	By > 50.000	67	11	22	232	100
	By 5.000 - 50.000	58	20	23	248	100
	Tettsted	64	16	20	187	100
	Landsbygd	65	19	17	199	100
Utdannelse						
	Grunnskole	51	18	31	131	100
	Videregående skole	64	18	19	338	100
	Høyskole 1-3 år	67	13	21	258	100
	Høyskole 4 år+	63	14	22	263	100
Husstandsstørrelse						
	1 person	59	12	29	200	100
	2 personer	64	16	20	346	100
	3 personer	60	18	22	160	100
	4 personer	68	16	16	184	100
	5 eller flere personer	61	15	25	109	100
Totalt		63	15	22	1000	101

3.3 Hva er nummeret til medisinsk nødhjelp (dersom du trenger akutt helsehjelp)?

72% av de spurte svarte at 113 er nummeret til medisinsk nødhjelp (fig 3). De øvrige svarte et annet nummer (12%) eller at de ikke visste (16%).

Det var betydelige kjønnsforskjeller mellom de som svarte 113 og de som svarte noe annet (feil nummer/vet ikke) ($p < 0.001$) (tab 3). Mens 67% av mennene svarte 113, var den tilsvarende andelen blant kvinner 77%.

Det var også signifikante forskjeller mellom aldersgruppene ($p = 0.003$). Det var færrest i aldersgruppen over 50 år (66%) som svarte 113 på spørsmål om nummeret til medisinsk nødhjelp.

Det var ikke forskjell mellom landsdeler eller bosted.

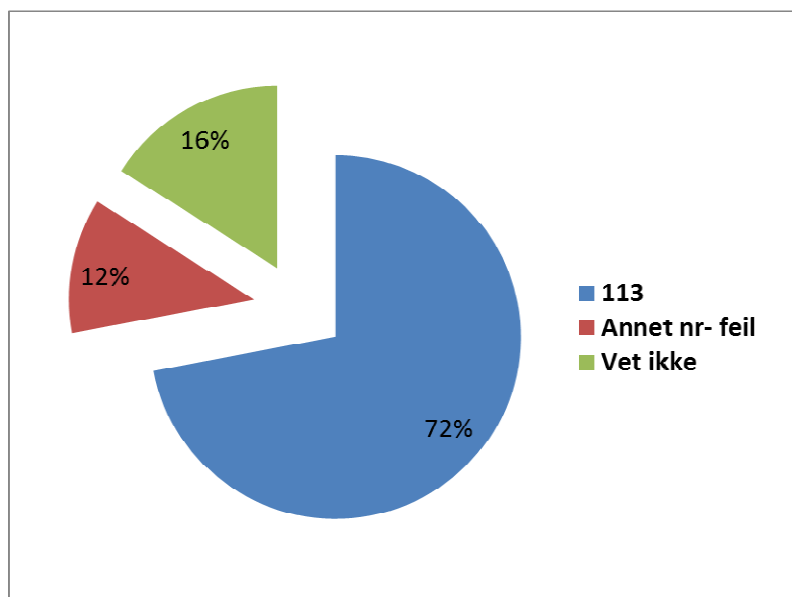
Det var imidlertid signifikant forskjell på andel som visste at nødnummeret er 113 mellom ulike utdanningsnivåer ($p = 0.005$). Færrest (65%) visste nummeret i gruppen med grunnskole som høyeste fullførte utdanning. Tilsvarende svarte 80% i gruppen med høyskoleutdanning at nummeret er 113.

Det var flere i de største husstandene som visste nummeret ($p = 0.035$).

Kommentar:

Tre av fire visste at 113 er nummeret til medisinsk nødhjelp. En mulig forklaring på at flere kvinner enn menn kjenner nummeret, er at det ofte er kvinner som tar på seg omsorgsansvar og fungerer som pårørende til personer som trenger helsehjelp. Kvinner bruker også helsetjenesten generelt mer enn menn.

Medisinsk nødhjelpsnummer er godt markedsført på alle ambulanser i Norge, noe som kan være grunnen til at så mange kjenner nummeret. Undersøkelsen sier for øvrig ikke noe om hvor godt kjent de andre nødnumrene til politi og brann er.

Figur 3. Andel med ulike svar på hva som er nummeret til medisinsk nødhjelp (n=1000)

Tabell 3. Hva er nummeret til medisinsk nødhjelp (dersom du trenger akutt helsehjelp)? (n=1000)

Variabel	113	Annet nr	Vet ikke	Totalt	
	%	%		n	%
Kjønn					
Mann	67	15	18	517	100
Kvinne	77	10	13	483	100
Alder					
< 30 år	74	8	18	182	100
30-39 år	78	10	13	175	100
40-49 år	77	13	10	213	100
≥50 år	66	16	19	430	100
Landsdel					
Nord-Norge	73	10	14	96	100
Midt-Norge	71	14	14	140	100
Vestlandet	69	14	17	204	100
Østlandet	72	11	17	344	100
Sørlandet inkl Telemark	75	9	17	94	100
Oslo	71	16	13	122	100
Bosted					
Oslo	71	16	13	122	100
By > 50.000 innbyggere	73	13	14	232	100
By 5.000 - 50.000 innbyggere	72	13	15	248	100
Tettsted	69	12	19	187	100
Landsbygd	73	10	17	199	100
Utdannelse					
Grunnskole	65	13	22	131	100
Videregående skole	69	12	19	338	100
Høyskole 1-3 år	80	10	10	258	100
Høyskole 4 år+	72	14	14	263	100
Husstandsstørrelse					
1 person	68	11	22	200	100
2 personer	68	17	16	346	100
3 personer	74	10	16	160	100
4 personer	79	11	10	184	100
5 eller flere personer	78	8	14	109	100
Totalt	72	12	16	1000	100

3.4 Forkjølelse og feber i 2-3 dager. Hvor vil du ringe?

De fleste (61%) ville ringe fastlegen neste dag ved forkjølelse og feber i 2-3 dager (tab. 4), mens 11% ville ringe legevakten. Hele 24% valgte annet enn henholdsvis legevakt, 113 eller fastlege neste dag. Det ble ikke registrert detaljer om hva som ble besvart under kategorien «annet». Det var ikke kjønnsforskjell i valgene.

Det var signifikante aldersforskjeller ($p=0.026$) i hvor man valgte å ringe. Det var flest i gruppen under 30 år (15%) som ville ringe legevakten, mens relativt flere blant de eldste valgte «annet».

Det var også forskjeller mellom landsdeler ($p=0.05$), men ikke forskjeller på størrelse på bosted (by og land).

Det var signifikante forskjeller mellom ulike utdanningsnivåer ($p<0.001$), mens det ikke var forskjeller på husstandsstørrelser.

Kommentar:

Seks av ti ville ringe fastlegen neste dag ved forkjølelse og feber 2-3 dager, noe som også vanligvis er «riktig» svar dersom det er behov for helsehjelp. En av fire svarte at de ikke ville ringe noen av de presenterte mulighetene (legevakt, 113, fastlege neste dag). Selv om vi ikke har opplysninger om detaljer under «annet», er det grunn til å tro at en del mente det ikke var hensiktsmessig å ringe for medisinsk hjelp ved forkjølelse og feber da dette er tilstander som vanligvis går over av seg selv. Dette kan i gitte tilfeller være et like riktig svar.

At det var flest i gruppen under 30 år som ville ringe legevakten i stedet for fastlegen, kan forklares med at de yngste generelt bruker legevakten oftere dersom de trenger helsehjelp. Dette er også vist i flere norske studier av legevakt-søking (2-3).

Illustrasjonsfoto: www.colourbox.no

Tabell 4. Forkjølelse og feber i 2-3 dager. Hvor vil du ringe? (n=1000)

Variabel		Legevakt	113	Fastlege	Vet ikke	Annet	Totalt	
		%	%	%	%	%	n	%
Kjønn								
	Mann	10	1	61	4	24	517	100
	Kvinne	12	1	62	3	23	483	100
Alder								
	< 30 år	15	1	62	3	20	182	100
	30-39 år	6	1	70	2	21	175	100
	40-49 år	10	0	64	2	24	213	100
	≥50 år	12	1	56	5	26	430	100
Landsdel								
	Nord-Norge	12	1	59	7	21	96	100
	Midt-Norge	15	0	60	5	20	140	100
	Vestlandet	7	1	64	1	27	204	100
	Østlandet	10	2	62	3	23	344	100
	Sørlandet inkl Telemark	20	0	57	3	19	94	100
	Oslo	7	1	61	3	29	122	100
Bosted								
	Oslo	7	1	61	3	29	122	100
	By > 50.000 innbyggere	9	2	59	2	28	232	100
	By 5.000 - 50.000 innbyggere	12	0	62	3	23	248	100
	Tettsted	10	1	61	6	23	187	100
	Landsbygd	14	1	65	2	18	199	100
Utdannelse								
	Grunnskole	16	2	57	6	18	131	100
	Videregående skole	15	2	60	3	21	338	100
	Høyskole 1-3 år	8	0	66	3	23	258	100
	Høyskole 4 år+	7	0	63	2	28	263	100
Husstandsstørrelse								
	1 person	12	1	58	3	27	200	100
	2 personer	8	1	60	3	28	346	100
	3 personer	14	2	64	4	16	160	100
	4 personer	12	0	63	2	23	184	100
	5 eller flere personer	12	0	65	5	18	109	100
Totalt		11	1	61	3	24	1000	100

3.5 Kutt i hånden som kanskje må sys. Hvor vil du ringe?

Ved denne tilstanden svarte 84% at de ville ringe legevakten (tab 5). Flere kvinner ville ringe legevakten ($p=0.025$), mens flere menn i stedet ville ringe fastlegen neste dag eller finne andre løsninger.

Det var signifikante forskjeller i valg mellom aldersgruppene ($p=0.006$). Noen flere i gruppen 50 år eller mer (11%) ville velge fastlegen neste dag.

Det var ikke signifikante forskjeller mellom landsdelene. Det var forskjeller mellom bosted (by versus land) ($p=0.027$). Det var betydelig færre på landsbygda som ville ringe legevakten (77%). Disse synes i større grad å velge fastlege neste dag.

Det var signifikante forskjeller mellom utdanningsnivåene ($p=0.016$). Færrest valgte legevakt i gruppen med grunnskole (78%) og flest i gruppen med høyskole (92%).

Det var også forskjeller mellom husstandsstørrelser ($p=0.006$). Færrest valgte legevakt blant 1-person-husstander. Disse valgte i større grad fastlege neste dag.

Kommentar:

De aller fleste ville ringe legevakten, noe som også vanligvis er riktig svar. Relativt flere blant menn, personer over 50 år og personer med grunnskole ville vente til fastlegen neste dag. Dette kan forklares med at eldre personer og menn er noe mer nølende til å bruke helsetjenesten og dermed utsetter å ta kontakt. Menn tenker muligens også i mindre grad på konsekvenser av å utsette nødvendig behandling.

Illustrasjonsfoto: www.colourbox.no

Tabell 5. Kutt i hånden som kanskje må sys. Hvor vil du ringe? (n=1000)

Variabel	Legevakt	113	Fastlege	Vet ikke	Annet	Totalt	
	%	%	%	%	%	n	%
Kjønn							
Mann	82	4	8	1	4	517	100
Kvinne	86	6	6	0	1	483	100
Alder							
< 30 år	81	7	7	1	4	182	100
30-39 år	89	2	5	1	3	175	100
40-49 år	92	3	3	1	1	213	100
≥50 år	80	6	11	1	3	430	100
Landsdel							
Nord-Norge	83	6	7	1	2	96	100
Midt-Norge	79	6	9	2	4	140	100
Vestlandet	86	5	7	1	2	204	100
Østlandet	85	4	7	1	3	344	100
Sørlandet inkl Telemark	84	4	10	0	2	94	100
Oslo	86	7	3	1	3	122	100
Bosted							
Oslo	86	7	3	1	3	122	100
By > 50.000 innbyggere	88	4	5	1	3	232	100
By 5.000 - 50.000 innbyggere	87	5	7	0	2	248	100
Tettsted	84	4	8	2	3	187	100
Landsbygd	77	7	13	1	1	199	100
Utdannelse							
Grunnskole	78	7	10	2	4	131	100
Videregående skole	80	7	9	1	4	338	100
Høyskole 1-3 år	92	2	4	1	2	258	100
Høyskole 4 år+	86	5	7	0	2	263	100
Husstandsstørrelse							
1 person	75	9	11	1	5	200	100
2 personer	84	4	8	1	3	346	100
3 personer	89	4	4	1	2	160	100
4 personer	90	3	4	1	3	184	100
5 eller flere personer	86	6	6	0	2	109	100
Totalt	84	5	7	1	3	1000	100

3.6 En person har falt om og er vanskelig å få kontakt med. Hvor vil du ringe?

I denne situasjonen ville 86% ringe 113 (tab 6). 12% ville ringe legevakten. Det var ikke forskjell mellom menn og kvinner.

Det var betydelige aldersforskjeller ($p < 0.001$). En relativt høy andel i gruppen over 50 år ville ringe legevakt (17%) fremfor 113 (78%).

Det var ikke signifikante forskjeller mellom landsdelene. Det var imidlertid forskjeller mellom bosteder (by versus land) ($p < 0.001$). Det var flere i Oslo som ville ringe legevakten framfor 113.

Det var ikke forskjeller på utdanningsnivå.

Det var færre i en-persons husstander som ville ringe 113 enn i de andre gruppene ($p = 0.006$).

Kommentar:

Ni av ti ville ringe 113 dersom en person har falt om og er vanskelig å få kontakt med. Det er også det som regnes som riktig svar. Det var likevel en del blant de eldste som heller ville ringe legevakten. Dette samsvarer med en oppfatning om at de eldre er mer nølende til å bruke nødnummeret enn de yngre. Det gir også en pekepinn på at legevaktsentralene må innrette sin virksomhet for å håndtere hendelser med hastegrad akutt.

Illustrasjonsfoto: www.colourbox.no

Tabell 6 En person har falt om og er vanskelig å få kontakt med. Hvor vil du ringe? (n=1000)

Variabel		Legevakt		Fastlege neste dag	Vet ikke	Annet	Totalt	
		%	%				n	%
Kjønn	Mann	14	84	0	1	1	517	100
	Kvinne	11	88	0	1	1	483	100
Alder	< 30 år	10	89	0	1	0	182	100
	30-39 år	7	93	0	0	1	175	100
	40-49 år	8	92	0	1	0	213	100
	≥50 år	17	78	1	2	2	430	100
Landsdel	Nord-Norge	14	83	0	2	1	96	100
	Midt-Norge	14	83	0	3	1	140	100
	Vestlandet	10	88	1	0	1	204	100
	Østlandet	11	87	0	1	1	344	100
	Sørlandet inkl Telemark	13	85	0	1	1	94	100
	Oslo	15	82	1	1	2	122	100
Bosted	Oslo	15	82	1	1	2	122	100
	By > 50.000 innbyggere	12	87	0	0	1	232	100
	By 5.000 - 50.000 innbyggere	12	86	0	0	1	248	100
	Tettsted	12	84	0	3	1	187	100
	Landsbygd	11	88	0	1	1	199	100
Utdannelse	Grunnskole	17	79	0	2	2	131	100
	Videregående skole	12	86	1	2	1	338	100
	Høyskole 1-3 år	11	88	0	0	1	258	100
	Høyskole 4 år+	12	87	0	0	1	263	100
Husstandsstørrelse	1 person	18	77	1	1	4	200	100
	2 personer	12	85	1	1	1	346	100
	3 personer	10	89	0	1	0	160	100
	4 personer	10	90	0	0	0	184	100
	5 eller flere personer	7	92	0	1	0	109	100
Totalt		12	86	0	1	1	1000	100

3.7 Sterke smerter i brystet som varer mer enn fem minutter. Hvor vil du ringe?

Ved sterke bryst smerter i mer enn fem minutter, ville 73% ringe 113 (tab 7). 21% ville heller ringe legevakten. Det var ikke kjønnsforskjeller, og heller ikke forskjell mellom aldersgrupper, landsdeler, bosteder eller husstandsstørrelser.

Kommentar:

Tre av fire sier de ville ringe 113 ved sterke bryst smerter, noe som også er det anbefalte av norske helsemyndigheter. En nylig publisert norsk studie (4) viste imidlertid at av alle samtalene til 113 ved bryst smerter, var det kun omtrent halvparten som kom fra pasienten selv eller pårørende, de øvrige kom fra helsepersonell. Akutte, sterke bryst smerter er potensielt livstruende, og det er viktig at befolkningen informeres om viktigheten av å kontakte 113 direkte ved slike smerter. Etter den første kontakten med 113 vil det i noen tilfeller også være relevant å involvere legevakten, da det er vist at en del av pasientene ikke nødvendigvis har vært så alvorlig syke som man trodde i første omgang (4). På den andre siden kan det også tenkes at en del ringer legevakten fremfor 113 fordi de ønsker å bagatellisere alvorlighetsgraden i symptomene.

Illustrasjonsfoto: www.colourbox.no

Tabell 7 Sterke smerter i brystet som varer mer enn 5 minutter. Hvor vil du ringe? (n=1000)

Variabel		Legevakt	113	Fastlege	Vet ikke	Annet	Totalt	
		%	%	%	%	%	n	%
Kjønn	Mann	22	72	2	2	3	517	100
	Kvinne	21	74	1	1	2	483	100
Alder	< 30 år	25	66	3	2	3	182	100
	30-39 år	20	77	0	1	2	175	100
	40-49 år	21	76	1	1	1	213	100
	≥50 år	21	73	2	2	3	430	100
Landsdel	Nord-Norge	25	69	1	2	4	96	100
	Midt-Norge	21	71	1	4	2	140	100
	Vestlandet	19	75	2	3	2	204	100
	Østlandet	22	74	3	0	1	344	100
	Sørlandet inkl Telemark	23	71	1	2	2	94	100
	Oslo	22	71	1	1	5	122	100
Bosted	Oslo	22	71	1	1	5	122	100
	By > 50.000 innbyggere	22	71	2	2	3	232	100
	By 5.000 - 50.000 innbyggere	24	71	3	0	2	248	100
	Tettsted	21	75	1	2	1	187	100
	Landsbygd	18	78	1	2	2	199	100
Utdannelse	Grunnskole	28	62	2	5	4	131	100
	Videregående skole	21	74	2	1	2	338	100
	Høyskole 1-3 år	19	77	2	0	2	258	100
	Høyskole 4 år+	22	73	2	2	2	263	100
Husstandsstørrelse	1 person	23	68	2	2	6	200	100
	2 personer	20	74	3	1	2	346	100
	3 personer	23	74	1	2	0	160	100
	4 personer	20	77	1	1	1	184	100
	5 eller flere personer	24	72	1	2	2	109	100
Totalt		21	73	2	2	2	1000	100

3.8 Vondt i ryggen i fire dager. Trenger sykmelding. Hvor vil du ringe?

Ved vondt i ryggen med behov for sykmelding, ville 87% ringe fastlegen neste dag (tab 8), mens 7% ville ringe legevakten. Kvinner valgte i mindre grad legevakt enn menn ($p=0.029$).

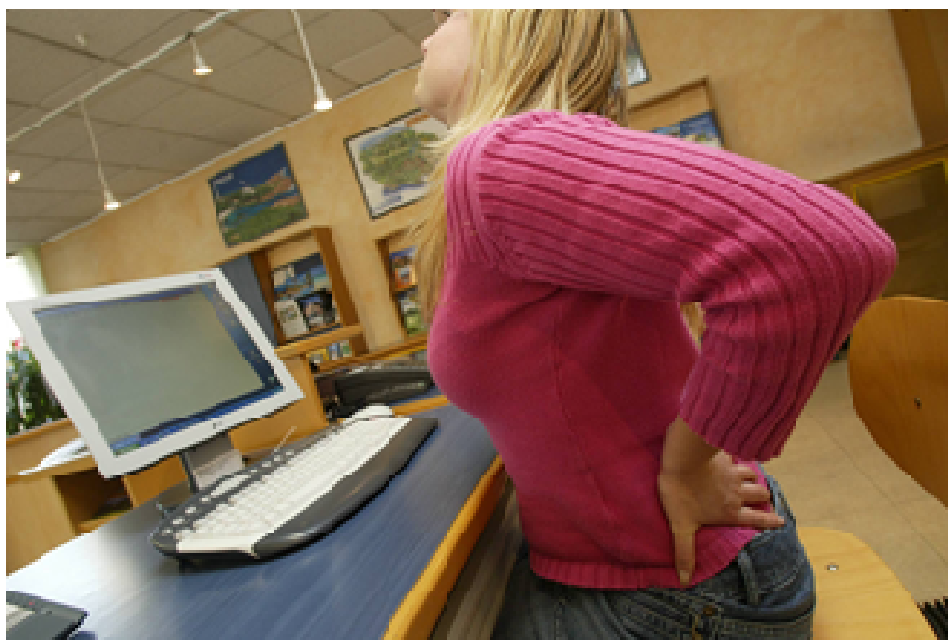
Det var også signifikante aldersforskjeller ($p<0.001$) i hvor de ville ringe. Det var færrest i gruppen under 30 år (81%) som ville ringe fastlegen for å få sykmelding ved vondt i ryggen. De valgte heller legevakt.

Det var signifikante forskjeller mellom landsdelene ($p=0.011$). I Midt-Norge ville 13% ringe legevakten i stedet for fastlegen, mot 5% på Østlandet og Vestlandet. Det var også forskjeller i type bosted (by versus land) ($p=0.046$). Det var flere som ville velge legevakten på tettsteder og landsbygd.

Det var signifikante forskjeller mellom grupper med ulike utdanningsnivåer ($p<0.001$). Det var færrest som valgte fastlege neste dag i gruppen med kun grunnskole (76%).

Kommentar:

De aller fleste ville ringe fastlegen neste dag ved behov for sykmelding ved vondt rygg. Dette er også i tråd med informasjon som gis fra legevakten om at det er fastlege og ikke legevakten som skal brukes når man trenger sykmelding (5). At så mange i den yngste aldersgruppen likevel velger legevakten, kan være et uttrykk for at de yngste enten ikke kjenner til at det er mulig å få time samme dag hos fastlegen (se kap 3.10), at de vanligvis ikke bruker fastlegen, eller er mer utålmodige dersom fastlegen er lite tilgjengelig.

Illustrasjonsfoto: www.colourbox.no

Tabell 8. Vondt i ryggen i fire dager. Trenger sykmelding. Hvor vil du ringe? (n=1000)

Variabel		Legevakt	113	Fastlege	Vet ikke	Annet	Totalt	
		%	%	%	%	%	n	%
Kjønn	Mann	8	0	85	3	4	517	100
	Kvinne	6	1	90	1	3	483	100
Alder	< 30 år	14	1	81	2	2	182	100
	30-39 år	2	1	97	0	1	175	100
	40-49 år	7	0	90	1	3	213	100
	≥50 år	6	1	84	4	5	430	100
Landsdel	Nord-Norge	8	0	87	2	3	96	100
	Midt-Norge	13	0	79	6	1	140	100
	Vestlandet	5	1	91	1	3	204	100
	Østlandet	5	1	88	2	5	344	100
	Sørlandet inkl Telemark	10	1	83	4	2	94	100
	Oslo	6	0	89	1	4	122	100
Bosted	Oslo	6	0	89	1	4	122	100
	By > 50.000 innbyggere	5	0	92	0	3	232	100
	By 5.000 - 50.000 innbyggere	6	1	85	2	6	248	100
	Tettsted	9	1	86	2	3	187	100
	Landsbygd	9	1	83	5	2	199	100
Utdannelse	Grunnskole	13	1	76	7	3	131	100
	Videregående skole	8	1	87	2	3	338	100
	Høyskole 1-3 år	6	0	92	0	2	258	100
	Høyskole 4 år+	4	0	89	1	5	263	100
Husstandsstørrelse	1 person	7	1	84	4	5	200	100
	2 personer	7	0	86	3	4	346	100
	3 personer	9	1	88	1	2	160	100
	4 personer	5	0	92	0	2	184	100
	5 eller flere personer	9	1	87	1	2	109	100
Totalt		7	0	87	2	3	1000	100

3.9 Kvalme og sterke magesmerter hos barn. Hvor vil du ringe?

Ved kvalme og sterke magesmerter hos barn, ville 70% ringe legevakten (tab 9). 16% ville ringe fastlegen neste dag, mens 9% ville ringe 113.

Det var verken aldersforskjeller, kjønnsforskjeller eller forskjeller mellom landsdeler eller bosted i hvor de ville ringe.

Det var signifikante forskjeller mellom utdanningsnivåer ($p=0.002$). Gruppen med grunnskole skilte seg ut ved at kun 60% valgte legevakt, relativt flere i denne gruppen valgte henholdsvis 113 (12%) eller fastlege neste dag (21%).

Kommentar:

Ved sterke magesmerter hos barn er det vanligvis anbefalt å ringe legevakten. Det var likevel store variasjoner i hvor folk ville ringe når de fikk presentert en tilstand med barn og kvalme/magesmerter. Dette kan være uttrykk for ulike assosiasjoner til hva symptomene dreier seg om. Erfaringer kan variere fra at dette er en ufarlig tilstand som går over av seg selv til at det er noe som trenger rask avklaring. Dermed kan man i en gitt situasjon konkludere med at fastlege neste dag er en fornuftig vurdering, mens det under andre forhold vil være riktigst å ta kontakt med legevakt eller 113.

Illustrasjonsfoto: www.colourbox.no

Tabell 9. Kvalme og sterke magesmerter hos barn. Hvor vil du ringe? (n=1000)

Variabel	Legevakt	113	Fastlege	Vet ikke	Annet	Totalt	
	%	%	neste dag %	%	%	n	%
Kjønn							
Mann	68	9	17	3	3	517	100
Kvinne	73	8	14	2	3	483	100
Alder							
< 30 år	66	11	17	3	3	182	100
30-39 år	79	4	13	2	2	175	100
40-49 år	78	7	12	2	2	213	100
≥50 år	65	11	18	3	3	430	100
Landsdel							
Nord-Norge	66	7	21	5	1	96	100
Midt-Norge	66	12	14	4	4	140	100
Vestlandet	74	8	13	2	3	204	100
Østlandet	72	8	17	2	1	344	100
Sørlandet inkl Telemark	72	9	14	1	4	94	100
Oslo	67	11	16	2	5	122	100
Bosted							
Oslo	67	11	16	16	5	122	100
By > 50.000 innbyggere	72	5	16	16	4	232	100
By 5.000 - 50.000 innbyggere	72	9	16	16	2	248	100
Tettsted	73	8	15	15	1	187	100
Landsbygd	65	13	17	17	2	199	100
Utdannelse							
Grunnskole	60	12	21	3	4	131	100
Videregående skole	73	8	16	3	1	338	100
Høyskole 1-3 år	73	9	13	1	4	258	100
Høyskole 4 år+	70	9	16	2	4	263	100
Husstandsstørrelse							
1 person	62	13	18	6	3	200	100
2 personer	73	8	15	2	2	346	100
3 personer	76	7	13	2	2	160	100
4 personer	72	7	16	1	4	184	100
5 eller flere personer	67	11	17	2	3	109	100
Totalt	70	9	16	2	3	1000	100

3.10 Kan man kontakte fastlegekontoret ved behov for legehjelp samme dag?

82% svarte ja på at man kan kontakte fastlegekontoret for legehjelp samme dag (tab 10). Det var flest kvinner (88%) som svarte at de kan kontakte fastlegekontoret ($p=0.001$).

Det var signifikante aldersforskjeller ($p<0.001$). I aldersgruppen under 30 år var det bare 69% som svarte at de kunne kontakte fastlegen for hjelp samme dag, mens 21% ikke visste.

Det var ingen signifikante forskjeller mellom landsdeler eller bosted.

Det var signifikante forskjeller mellom utdanningsnivåer ($p<0.001$). Bare 71% i gruppen med grunnskole svarte ja på at man kan kontakte fastlegen, mens tilsvarende tall for de med mer enn tre års høyskole var 89%.

Kommentar:

Åtte av ti visste at man kan kontakte fastlegen ved behov for legehjelp samme dag. At flere kvinner visste dette, kan forklares med at kvinner generelt bruker fastlegen mer (6). Dermed har de sannsynligvis også i større grad erfaring med muligheten for legehjelp samme dag.

At færre av de yngste visste om muligheten, kan også forklares med generelt mindre erfaring med bruk av lege.

Tabell 10. Kan man kontakte fastlegekontoret ved behov for legehjelp samme dag? (n=1000)

Variabel		Ja	Nei	Vet ikke	Totalt	
		%	%		n	%
Kjønn						
	Mann	78	11	11	517	100
	Kvinne	88	6	6	483	100
Alder						
	< 30 år	69	10	21	182	100
	30-39 år	90	3	6	175	100
	40-49 år	88	9	3	213	100
	≥50 år	83	10	7	430	100
Landsdel						
	Nord-Norge	80	10	9	96	100
	Midt-Norge	84	7	9	140	100
	Vestlandet	85	8	7	204	100
	Østlandet	84	8	8	344	100
	Sørlandet inkl Telemark	80	7	13	94	100
	Oslo	78	12	10	122	100
Bosted						
	Oslo	78	12	10	122	100
	By > 50.000 innbyggere	84	7	10	232	100
	By 5.000 - 50.000 innbyggere	86	7	8	248	100
	Tettsted	83	11	5	187	100
	Landsbygd	80	10	10	199	100
Utdannelse						
	Grunnskole	71	12	18	131	100
	Videregående skole	84	7	9	338	100
	Høyskole 1-3 år	81	11	8	258	100
	Høyskole 4 år+	89	7	5	263	100
Husstandsstørrelse						
	1 person	78	11	12	200	100
	2 personer	84	8	8	346	100
	3 personer	79	12	9	160	100
	4 personer	86	7	8	184	100
	5 eller flere personer	87	5	8	109	100
Totalt		82	9	9	1000	100

4 Oppsummering

Svært få (to av ti) husket telefonnummeret til legevaktsentralen der de bor og enda færre blant personer under 30 år (en av ti).

De fleste (seks av ti) visste at nummeret til legevakten blir besvart hele døgnet, men under halvparten visste dette blant de under 30 år.

Syv av ti visste at 113 er nummeret til medisinsk nødhjelp, mens det var noen færre menn, personer over 50 år og personer med kun grunnskole som visste dette.

Seks av ti ville ringe fastlegen ved forkjølelse og feber i 2-3 dager, mens noen færre valgte fastlegen blant personer under 30 år og blant personer med grunnskole eller videregående som høyeste utdanning. De som valgte bort fastlegen, valgte i høyere grad å ringe legevaktsentralen. En betydelig andel (to av ti) valgte «annet» i stedet for de presenterte kategoriene 'fastlege', 'legevakt' og '113', noe som kan tyde på at mange ikke så det som relevant å ringe for helsehjelp i det hele tatt ved denne tilstanden.

Åtte av ti ville ringe legevakten ved kutt i hånden som kanskje må sys, men dette gjaldt i mindre grad menn og personer med grunnskole som høyeste utdanning. I disse gruppene ville flere i stedet ringe fastlegen neste dag.

Ni av ti ville ringe 113 dersom en person har falt om og er vanskelig å få kontakt med, men det var færre personer over 50 år og blant personer med grunnskole som høyeste utdanning. I disse gruppene var det flere som heller ville ringe legevakten.

Syv av ti ville ringe 113 ved sterke bryst smerter som varer i mer enn fem minutter, mens det var færre blant personer med grunnskole som høyeste utdanning.

Ni av ti ville ringe fastlegen neste dag ved vondt i ryggen i fire dager med behov for sykmelding. Det var flere i gruppen under 30 år og blant de som har grunnskole som høyeste utdanning, som heller ville ringe legevakten.

Syv av ti ville ringe legevaktsentralen ved kvalme og sterke magesmerter hos barn, mens det var noen færre i gruppen med grunnskole som høyeste utdanning.

Åtte av ti visste at de kan kontakte fastlegekontoret for legehjelp samme dag, men det var færre blant menn, blant de under 30 år og de som har grunnskole som høyeste utdanning.

5 Referanser

1. Forskrift om krav til akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus. 18.03.2005. No 252. <http://www.lovdata.no/cgi-wift/lcles?doc=/sf/sf/sf-20050318-0252.html> (12.04.2012)
2. Welle-Nilsen LK, Morken T, Hunskår S, Granaas AG. Minor ailments in out-of-hours primary care: An observational study. *Scand J Prim Health Care* 2011; 29: 39-44.
3. Hansen, E.H., E. Zakariassen, and S. Hunskaar, Sentinel monitoring of activity of out-of-hours services in Norway in 2007: an observational study. *BMC health services research* 2009; 9:123.
4. Burman RA, Zakariassen E, Hunskaar S. Acute chest pain - A prospective population based study of contacts to Norwegian emergency medical communication centres. *BMC Emerg Med* 2011; 11:9.
5. Legevaktbrosjyre, mal. Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin <http://helse.uni.no/upload/LVbrosjyre%20bokmal.pdf> (12.04.2012)
6. Nossen JP. Hva foregår på legekantorene? Konsultasjonsstatistikk for 2006. NAV-rapport nr 4 2007. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet, oktober 2007.